

DOI: 10.21564/2786-7811.1.290461

**ЩОДО НАДАННЯ ПРАВА НА ОЗНАЙОМЛЕННЯ З МАТЕРІАЛАМИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ОСОБОЮ, ПРАВА ЧИ ЗАКОННІ
ІНТЕРЕСИ ЯКОЇ ОБМЕЖУЮТЬСЯ ПІД ЧАС
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

Гнатюк Андрій Юрійович,
асистент кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ORCID: 0000-0003-0780-2957
e-mail: andreygnatyk13@gmail.com

Анотація. Статтю присвячено дослідженню визначеного пунктом 16¹ частини першої статті третьої Кримінального процесуального кодексу України такого учасника кримінального провадження як «інша особа», права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування. Констатовано, що на сьогодні права та обов'язки вказаного учасника прямо не врегульовано процесуальним законодавством, що негативно впливає на дотримання прав особи, яка не є підозрюваним, однак стосовно якої проводяться процесуальні дії на стадії досудового розслідування. Крім цього, це може призвести до ускладнень у відокремленні цього учасника від інших осіб у контексті забезпечення їх прав і свобод. Автор розглядає випадки проведення процесуальних дій стосовно такої особи, які обмежують її права без повідомлення про підозру, але з позиції Єдиного реєстру досудових розслідувань, цих осіб можна вважати потенційними підозрюваними. Недостатність регулювання прав інших осіб у цьому контексті може ускладнити оцінку закінчення строків досудового розслідування. В статті розглядається питання визначення чіткого переліку прав та обов'язків іншої особи, права та законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування в контексті кримінального провадження в Україні. Автор вказує на важливість

законодавчого врегулювання цього питання, щоб забезпечити відповідність засадам справедливого кримінального процесу. Автор наголошує на тому, що право на захист виникає не тільки після того, як особа стає підозрюваним, а з моменту проведення процесуальних дій стосовно цієї особи. Однак недостатнє регулювання прав та обов'язків цієї категорії осіб у контексті досудового розслідування може ускладнити їх можливість належного захисту. Автор пропонує внесення змін до законодавства, зокрема до статті 221 Кримінального процесуального кодексу України, для включення нового учасника кримінального провадження до переліку осіб, які мають право ознайомлюватися з матеріалами розслідування до його завершення. Це сприятиме забезпеченню прав та інтересів цих осіб і дотриманню принципів справедливого кримінального процесу в Україні.

Ключові слова: інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, право на захист, учасники кримінального провадження.

**REGARDING THE GRANTING OF THE RIGHT TO ACCESS MATERIALS
OF A CRIMINAL INVESTIGATION BY AN INDIVIDUAL, THE RIGHTS
OR LEGITIMATE INTERESTS OF WHICH ARE RESTRICTED DURING
THE PRE-TRIAL INVESTIGATION**

Andrii Yu. Hnatiuk,

Assistant professor at the Department of Criminal Law and Criminal Law Disciplines
Poltava Law Institute of the Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: 0000-0003-0780-2957

e-mail: andreygnatyk13@gmail.com

Summary. This article focuses on exploring the category defined in paragraph 161 of Article 3 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, known as the «other person,» whose rights and lawful interests are restricted during the pre-trial investigation. The authors note that currently, the rights and responsibilities of this

participant are not explicitly regulated by procedural legislation, which negatively affects the protection of the rights of individuals who are not suspects but are subjected to procedural actions during the pre-trial investigation. Moreover, this lack of regulation can complicate the differentiation of this participant from others in terms of safeguarding their rights and freedoms. The article examines cases where procedural actions are taken against such individuals, restricting their rights without notifying them of suspicion. However, from the perspective of the Unified Register of Pre-trial Investigations, these individuals may be considered potential suspects. The insufficient regulation of the rights of other persons in this context can complicate the assessment of the completion of pre-trial investigation periods. The article addresses the need for a clear delineation of the rights and responsibilities of these individuals, whose rights and lawful interests are restricted during the pre-trial investigation, and emphasizes the importance of legislative regulation to ensure compliance with the principles of a fair criminal process. The author also underscores that the right to defense arises not only after a person becomes a suspect but from the moment procedural actions are carried out concerning that individual. However, inadequate regulation of the rights and responsibilities of these individuals during the pre-trial investigation can hinder their ability to receive proper protection. The author suggests amending the legislation, specifically Article 221 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, to include the new participant in the list of individuals who have the right to familiarize themselves with the materials of the investigation before its completion. This would contribute to safeguarding the rights and interests of these individuals and upholding the principles of a fair criminal process in Ukraine.

Key words: another person, whose rights or legitimate interests are restricted during the pre-trial investigation, familiarization with the materials of criminal proceedings, the right to defense, participants in criminal proceedings.

Постановка проблеми. Хоча Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) є більш передовим відносно свого попередника

1960 року, однак в ньому залишається ще чимало прогалин які потребують усунення для забезпечення дотримання прав людини на всіх стадіях кримінального процесу. Процесуальний закон містить перелік учасників кримінального провадження, з визначеною регламентацією порядку використання ними своїх прав та дотримання визначених обов'язків. Відносно нещодавно були внесені зміни до ст. 3 КПК України та законодавець закріпив у кримінальному провадженні статус іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування [1]. В той же час окремої статті, яка б чітко визначала перелік прав та обов'язків такого учасника провадження як інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, не має. Як результат маємо неоднакове тлумачення та застосування на практиці положень КПК України як стороною обвинувачення так і судом, що призводить до неможливості захистити свої права визначеним п. 16¹ ч. 1 ст. 3 КПК України учасником кримінального провадження.

Кожна особа має право на захист від кримінального переслідування, а початком такого переслідування, як зазначалося раніше, можна вважати не лише повідомлення особі про підозру, а й здійснення процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень щодо викриття певної особи у вчиненні кримінального правопорушення [2, с. 44]. Ефективним засобом захисту у кримінальному провадженні є ознайомлення з матеріалами кримінального провадження до його завершення, в частині що стосуються проведення процесуальних дій стосовно особи. Однак на сьогодні право ознайомлення з матеріалами кримінального провадження в порядку ст. 221 КПК України не надано іншій особі, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування.

Стан опрацювання обраної проблематики, аналіз останніх публікацій та досліджень. Проблемні питання процесуального статусу іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування висвітлювали І.В. Гловюк, П.В. Жовтан, Т.В. Корчева, Л.Ю. Кравцова, В.В. Михайленко, Д.О. Савицький, В.В. Черванчук та інші. Проблематику щодо

ознайомлення з матеріалами кримінального провадження до його завершення досліджували Ю.П. Аленін, С.В. Андрусенко, В.В. Вапнярчук, І.В. Гловюк Л.М., Лобойко, В.А. Шкелебей та інші. В той же час на сьогодні не вивчалось питання щодо впливу на права учасника кримінального провадження визначеного п. 16¹ ч. 1 ст. 3 КПК України неможливості ознайомлення з матеріалами кримінального провадження до його завершення в частині, що стосується проведення процесуальних дій стосовно такої особи. Відсутність вказаного права суперечить таким засадам кримінального провадження як верховенство права, повага до людської гідності, забезпечення права на захист, змагальність сторін та іншим.

Мета статті. Проаналізувати положення КПК України в частині процесуального статусу іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування щодо реалізації права на захист та обґрунтувати необхідність внесення змін до ст. 221 КПК України з наданням такому учаснику провадження права на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження до його завершення.

Виклад основного матеріалу. Стаття 13 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод визначає, що кожен, чий права та свободи, визнані в Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб правового захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження [3]. Право на захист у кримінальному провадженні гарантоване Конвенцією, рішеннями ЄСПЛ, Конституцією України, КПК України та іншими законами. Згідно ст. 20 КПК таке право виникає з моменту набуття особою статусу підозрюваного. Однак не погоджуємося з цим, оскільки право на захист має виникати з моменту початку кримінального переслідування уповноваженими державними органами відносно конкретної особи. До кримінального переслідування слід віднести здійснення процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень щодо викриття певної особи у вчиненні кримінального правопорушення [2, с. 44]. Аналогічну позицію розділяє Савицький Д.О., згідно з якою міжнародне та національне кримінальне

процесуальне законодавство виходить з того, що «інша особа», стосовно якої розпочато досудове розслідування, навіть без повідомлення про підозру має право на захист, яке може бути реалізоване шляхом дотримання прав підозрюваного, визначених у ст. 42 КПК України [4]. Отже, можливість реалізації особою або її представником права на захист від кримінального переслідування без наявності процесуального статусу підозрюваного є необхідною складовою дотримання засад кримінального провадження.

Як слушно зазначає Черванчук В.В., визначення нового учасника кримінального провадження – особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, запропоноване законодавцем у п. 16¹ ч. 1 ст. 3 КПК України, з урахуванням відсутності у нормах КПК України переліку процесуальних дій, що можуть здійснюватися стосовно особи, а також системного переліку прав і законних інтересів такої особи, є доволі широким. А до того ж і таким, що не дає можливості відокремити особу, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, як учасника кримінального провадження, від інших осіб, про яких йдеться у нормах КПК України, в контексті забезпечення їхніх прав, свободі законних інтересів [5]. Доповнивши КПК України положеннями та ввівши нового учасника кримінального провадження без чіткого переліку його прав та обов'язків, а тільки визначивши, що таким учасником є особа, стосовно якої (в тому числі щодо її майна) здійснюються процесуальні дії, визначені КПК України, не дає останньому в повній мірі можливості захиститись від провадження процесуальних дій направлених на притягнення до кримінальної відповідальності.

На думку Михайленко В.В. процесуальні дії щодо певних осіб та/або їх майна можуть проводитися в багатьох випадках, коли досудове розслідування здійснюється без повідомлення особі про підозру, однак із фабули в ЄРДР та диспозиції статті Кримінального кодексу України вбачається суб'єкт, якому в подальшому може бути повідомлено про підозру (так званий «потенційний

підозрюваний») [6]. Непоодинокими є випадки вчинення процесуальних дій стосовно особи, які обмежують її права (як то обшук, тимчасовий доступ до речей або документів, накладення арешту на майно та інше) без подальшого вручення особі повідомлення про підозру. Таке кримінальне провадження нібито має потенційного підозрюваного, однак останній через не регламентованість процесуальних прав не може в повній мірі здійснити захист від кримінального переслідування. Права цього учасника можуть бути обмежені процесуальними діями або рішеннями сторони обвинувачення на весь строк досудового розслідування до повідомлення особі про підозру. Це й же строк може бути неодноразово продовжений слідчим суддею за клопотанням сторони обвинувачення, що регламентовано ст. 294 КПК України. Процесуальний закон начебто частково забезпечив гарантіями захисту вказаного учасника доповнивши ч. 9 ст. 284 КПК України, відповідно до якої якщо закінчилися строки досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня повідомлення особі про підозру, встановлені ч. 1 ст. 219 КПК України, слідчий суддя може винести ухвалу про закриття кримінального провадження за клопотанням іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, або її представника [1]. Однак, як вказує Гловюк І.В., виникає питання стосовно обрахування строків досудового розслідування, адже, на жаль, право іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, її представника на отримання витягу з ЄРДР не передбачено, а це ускладнює можливість оцінки, закінчились чи ні строки досудового розслідування з моменту внесення відомостей до ЄРДР до дня повідомлення особі про підозру [7]. Реалізувати таке право можливо отримавши доступ до матеріалів кримінального провадження, що в свою чергу не передбачено КПК України.

Одним з головних елементів захисту у кримінальному провадженні є можливість ознайомлення з матеріалами кримінального провадження до його

завершення. Вказана процедура закріплена у ст. 221 КПК України. Серед переліку учасників кримінального провадження, які мають право на таке ознайомлення, визначена п. 16¹ ч. 1 ст. 3 КПК України особа не вказана. В той же час зазначений учасник провадження має право подавати клопотання та мати представника, що слідує зі ст. 220 КПК України. Надання доступу до матеріалів кримінального провадження в порядку ст. 221 КПК України за клопотанням особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування або її представника, можливо виключно з дотриманням вимог ч. 1 ст. 221 та ст. 222 КПК України.

Висновки та пропозиції. Визначення чіткого переліку прав та обов'язків іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування є обов'язковою умовою реалізації засад кримінального провадження, а тому потребує законодавчого врегулювання. Право на захист виникає не тільки після набуття статусу підозрюваного, а з моменту провадження процесуальних дій стосовно особи. Невід'ємною складовою права на захист є можливість ознайомлення з матеріалами кримінального провадження в частині, що стосується особи, щодо якої проводяться процесуальні дії.

Наділення визначеної п. 16¹ ч. 1 ст. 3 КПК України іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування правом на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження до його завершення в частині, що стосуються її особисто, позитивно вплине на дотримання прав такого учасника у кримінальному провадженні та відповідно дотримання засад кримінального процесу суб'єктами владних повноважень. Враховуючи зазначене пропонується внесення змін до ст. 221 КПК України із включенням до переліку учасників кримінального провадження, які мають право на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження до його завершення іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування або її представника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4651-17>. (дата звернення: 13.12.2022).
2. Гнатюк А.Ю. Функціональна структура кримінальної процесуальної діяльності прокурора у досудовому провадженні: монографія. Харків, 2019. 152с.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція: Протокол від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text. (дата звернення: 06.09.2022).
4. Савицький Д.О. Процесуальний статус особи, права чи законні інтереси якої обмежені досудовим розслідуванням. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку*. 2021. №1. С.217-220. URL: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/2872/1/2021%20Крим%20проц_Матеріали.pdf#page=218. (дата звернення: 07.09.2023).
5. Черванчук В.В. Поняття, сутність та структура процесуального статусу іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. № 60. С.195–199. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/02/45.pdf>. (дата звернення: 09.09.2023).
6. Михайленко В.В. Проблемні питання статусу особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування. Актуальні проблеми юридичної науки та практики в ХХІ столітті : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. URL: <https://dspace.megu.edu.ua:8443/jspui/handle/123456789/2950>. (дата звернення: 11.09.2023).
7. Гловюк І.В. Право іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, на закриття кримінального провадження: проблеми нормативної регламентації та реалізації. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2019. №18. С.158-165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2019_18_22. (дата звернення: 12.09.2023).